

დღიდან არც ღმერთისთვის, არც სიყვარულისთვის, არც მეგობრობისთვის, არც ვაჟკაცობისთვის, არც ქალისთვის, არც კაცისთვის, არც მზისთვის, არც ცისთვის, არც დედამიწისთვის ასეთი დიდებული ჰიმნი ჯერ არავის არ უმღერია!

P. S. მინდა ჩემმა დაღლილმა მკითხველმა ისიც იცოდეს, რომ ვიდრე ამ წერილის დაწერას გავბედავდი, უამრავი ლიტერატურა გადავიკითხე „ვეფხისტყაოსნის“ გარშემო დაწერილი, უამრავი ღამე გავათენე უძილოდ და ბოლოს გადავწყვიტე, ეს ჩემი ნაფიქრალი მაინც მეთქვა მისთვის. ასევე ბევრი ფიქრის შემდეგ გადავწყვიტე, არც ერთი წყარო და სხვისი აზრი არ დამემოწმებინა ჩემი აზრის განსამტკიცებლად, მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი მათგანი ცოტათი მაინც უახლოვდება ჩემს მოსაზრებას და ამაგრებს ჩემს პოზიციებს. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ ეს აზრი დამებადა უფრო ადრე, ვიდრე სპეციალურ ლიტერატურას გავეცნობოდი, ხოლო მეორე, ამით კიდევ ერთხელ მინდოდა ხაზი გამესვა იმ გარემოებისათვის, რომ, თუ ვინმეს რამე აინტერესებს „ვეფხისტყაოსნისა“ და მისი ავტორის გარშემო, ყველაზე უკეთ თვით „ვეფხისტყაოსნისა“ და მის „პროლოგში“ წერია.

ჩვენი საუნჯე

როცა რუსთაველის, ილიას, აკაკის, ვაჟას, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, გალაკტიონისა და გოგლას ღვთაებრივ ლექსებს ვკითხულობ, გასაკვირია, მაგრამ სულ მუდამ ღაღა ასათიანის ერთი უბრალო ლექსის სტრიქონები მაგონდება:

კავკასიის მთებში გაგაჩინა ზენამ,
ხმათა ხავერდების და ღმერთების ენავ.

ხოლო როდესაც საქართველოს ისტორიას ვკითხულობ, ქართლის ცხოვრებას ვკითხულობ და ქართულ ტაძართა ნანგრევებზე საჭრეთლით ამოქარგულ ჩუქურთმასა და ასოებს ვეჭვიდები წასაკითხად, ირაკლი აბაშიძის დიდებული ლექსი მაგონდება:

ქვესკნელში მძრომო,
ცაში მჭვრეტელო,
ხან — ფუნჯო ჩემო, ხან — საჭრეთელო,
შენ, აკენის ჰიმნო,
ცრემლო სამარის...
იბერის ენავ,
ენავ თამარის...
შენ, ნიჭო ჩემო,
სრბოლავ და ფრენავ,
დეღაო ენავ, დეღაო ენავ!

დედაენას კი, რაკი დედა ჰქვია, მახსოვრობა აღარ სჭირდება, თუ კაცი ხარ და არა პირუტყვი — ენა დედაა შენი და მუდამ უნდა გახსოვდეს, უნდა უკვდავყო იგი, როგორც შეგიძლია და რითაც შეგიძლია.

ეს ამბავი მოყოლილი მაქვს, მაგრამ ერთხელაც მოგვეები, რადგან მისი აქ მოყოლა უფრო უპრიანია.

ჩემს ოჯახში ერთი უძვირფასესი წიგნი — რელიკვია ინახებოდა, ეს წიგნი გოგებაშვილის „დედაენა“ გახლდათ, „დედაენა“, რომლითაც ჩემი დედა სწავლობდა და რომელსაც მე მიკითხავდა ბავშვობაში, ვიდრე სკოლაში წავიდოდი. იმიტომ კი არა, რომ „დედაენის“ გაჭირვება იყო ჩვენს ოჯახში, არა, იგი შელოცვილი აკვანივით გაღადიოდა თაობიდან თაობაში და ისე გაცრეცილი, ფურცელ-ფურ-

ცელ დაშლილი და ათასჯერ დაკაბადონებული, რომ ძალაუნებურად მოითხოვდა უაღრესად სათუთ და სათნო მოპყრობას. სწორედ ეს „დედაენა“ წავიღე თან, 1968 წელს ქართველ მწერალთა ჯგუფთან ერთად თურქეთში რომ გავემგზავრე.

ქალაქ ბურსაში ერთი შავთვალწარბა ბიჭი მომიახლოვდა, ოდნავ კეხიანი ცხვირი ჰქონდა და ნაფოტივით თხელი იყო, ეკალათი და ცივი მჭადით გაზრდილ გურულ ბიჭს ჰგავდა და არც მოვტყუებულვარ.

— გურჯი ვარ! — მითხრა.

თარჯიმანი გვეხმარებოდა საუბარში.

— ქართული რატომ არ იცი? — ვუსაყვედურე.

— ნენეი მომიკვდა! — იმართლა თავი.

ეს ორი ქართული სიტყვა ისე მითხრა, ტირილი მომინდა.

სასტუმროში წავიყვანე და ის ჩვენი ოჯახის რელიკვია „დედაენა“ ვაჩუქე.

— შენია, წაიღე, ოღონდ ისწავლე, — ვთხოვე.

თავი დამიქნია, გამიღიმა და წაიღო. წაიღო და ისეთი გრძობა დამრჩა, თითქოს ჩემი დედა ვაჩუქე და ის მისი მკვდარი დედა გავეუცოცხლე.

ალალი იყოს, კი არ ვამადლი, უბრალოდ გავიხსენე. მე ისეთი კარგი დედა მყავდა, მთელ გათურქებულ ქართველებს ეყოფოდა დედად. და განა იმიტომ, რომ დედაჩემზე უკეთესი დედა სხვას არ ჰყავდა? არა, იმიტომ, რომ მან ქართული ენის ფასი იცოდა.

განსვენებულმა აკადემიკოსმა ნიკო ბერძენიშვილმა ერთხელ მითხრა სრულიად ახალგაზრდას: — ძალიან ბევრი უცხო ენა უნდა შეისწავლო, ბიდიკო, ქართული ენის ფასი და სიდიადე რომ გაიგო.

სამი ენა იცოდა დედაჩემმა ერთიმეორეზე უკეთესად. ალბათ, ამ გენიალურმა პარადოქსმა ათქმევინა თავის დროზე სახელგანთქმულ ენათმეცნიერსა და პოლიგლოტს ნიკო მარს: „ქართული ენით ყველაფერი გამოითქმება, რაც დედამიწაზე შეიძლება გამოითქვას რა გინდ რა ენით. აზრი არ მოიპოვება არც ერთ ენაზე რუსეთის ან დასავლეთ ევროპისა, რომ არათუ ქართულმა სავსებით ვერ გამოთქვას, არამედ მხატვრულ ყალიბში ვერ ჩამოასხას. ასე მდიდარია ქართული, შეიძლება ითქვას, შინაგანი თვისებით იგი მსოფლიო ენაა“.

მაგრამ ენა, რაც უნდა ლამაზი და მდიდარი იყოს, პატრონი თუ არ ყოფილა, შეიძლება მოკვდეს და გაქრეს.

ეს ჩვენზე კარგად იცოდნენ, შორეულ წარსულს რომ თავი დაეანებოთ, მეცხრამეტე საუკუნის დიდმა განმანათლებლებმა — ილიამ,

აკაკიმ, ვაჟამ, იაკობმა, ისიც იცოდნენ, რომ ენას ერთი მუჭა განსწავლული ადამიანი ვერ დაიცავდა, ვერ შეინახავდა. ამიტომ მათ იგი ერის, ხალხის საკუთრებად აქციეს, უფრო სწორად, მათ ხალხს წიგნი აჩუქეს თავიანთ ენაზე დაწერილი, თავიანთი ფიქრით, სიხარულით, თავიანთი ტკივილითა და ოცნებებით სავსე წიგნი, წიგნი, რომელიც შემდგომ ქართველი ხალხის ხმალიც, გუთანიც, ნამგალიცა და ვენახიც გახდა.

და ეს დროულად გაკეთდა, როდესაც ქართულ ენას მოსპობა და გადაგვარება ელოდა. ჩვენდა საუბედუროდ, მაშინ ზოგი ქართველიც კი ამ პროცესს ისტორიულად გარდუვალ პროცესად სთვლიდა.

ამას ამტკიცებდა 1872 წელს გიორგი მუხრანბატონი თავის ბროშურაში — მცირე ერთა ენების შესახებ. მაგრამ აი, რა უპასუხა მას მაშინ დიდმა ქართველმა მეცნიერმა და მოღვაწემ გაბრიელ ქიქოძემ: „მოწყალეო ბატონო,

...მაგრამ ქართულს, სომხურს და ამათ მგზავსთა ენათაც ზედაც თუ გაავრცელე ის შენი აზრი, მაშინ არავინ არ შეიწყნარებს მას.

ქართველის და სომხების ენანი, თუმცა მცირე ხალხის ენანი არიან, მაგრამ არა ღარიბნი; იმ ენებს აქვს მწიგნობრობა, ლიტერატურა, საღმრთო წერილი და მრავალნი წმინდა მამათა ნაწერები და ნათარგმნი; ამ ორ ენაზე ყოველი მეცნიერება და აზრი გამოითქმის, მათ აქვსთ ორი ათასი წლის მეტი ისტორია, ისინი იყვნენ ოდესმე თვით მდგომარენი სახელმწიფონი. ერთი სიტყვით, აქვსთ მათ ყოველი ელემენტი არსებობისა და სიცოცხლისა“.

ეს იყო მეფის რუსეთის მოხელეთა და ჩინოვნიკთა რუსიფიკატორული პოლიტიკის წინააღმდეგ თქმული ხმამაღალი სიტყვა და რადგან ყოველ სიტყვას საქმით უნდა დამტკიცება, ზუსტად მეოთხე წლისთავზე, 1876 წელს, დიდმა იაკობმა შეადგინა და გამოსცა ქართული „დედაენა“. ცხოველი სული შთაბერა მას, ფეხი აადგმევინა და შარა-შარა, შუკა-შუკა, ღობე-ღობე, ბილიკ-ბილიკ, ოდა-ოდა, სოფელ-სოფელ გაუშვა საქართველოში.

დღეს, კაცმა რომ თქვას, ილიამ, აკაკიმ, ვაჟამ, იაკობმა და სხვა მათმა თანამოაზრეებმა ქართული ენა დაკნინებასა და მოსპობას გადაარჩინესო, ვინმეს შეიძლება კიდევაც გაუკვირდეს, არადა, ნათქვამი მცირეა — გადაარჩინეს კი არა, მეორე სიცოცხლე აჩუქეს მას.

განუზომელია „დედაენის“ მნიშვნელობა ქართველი ხალხის ცხოვრებაში.

ციცერონი ამბობდა: „უმეცრეობა ღამეა გონებისა, ღამე კუნაპეტი, უმთვარო და უვარსკვლავო“.

„დედაენა“ ნათელი გახდა ქართველთათვის ამ ღამეში.

შექსპირი ამბობდა, სამეფო გვირგვინზე ძვირფასია ჩემთვის წიგნებიო.

სამეფო გვირგვინებად დაედგა ქართველებს „დედაენა“.

ხალხი ამბობს: უწიგნო სახლი და უფანჯრებო ერთია, ორივეში ერთნაირად ბნელაო.

ფანჯრად იქცა „დედაენა“ ყველა ქართველის სახლში. და მე არ მიკვირს, როდესაც დღეს ჩემი ქვეყანა 100 წლის იუბილეს უხდის წიგნს და არა კაცს.

კაცის იუბილე რაა?! ჩვენ თითქმის ყოველდღე ვუხდით ერთმანეთს იუბილევებს, მაგრამ დღემდე წიგნის იუბილე არ გადაგვიხდია.

ორი წიგნი ვიცი მე საქართველოში, რომელსაც შეიძლება იუბილე გადაუხადო. ეს არის „ვეფხისტყაოსანი“ და „დედაენა“, რადგან ეს წიგნები არ გახლავთ, ეს ორი წიგნი — ერთია.

არის წიგნები, რომლებსაც ძეგლი უნდა დაუდგას ერმა, მათ ავტორებს კი არა — წიგნებს, დიას, წიგნებს.

მაღალ კვარცხლბეკზე წიგნი უნდა იდგეს, ოქროს ზარნიშიანი და გადაშლილი წიგნი, ისე რომ მთელი ერი ხედავდეს. ასეთი წიგნი ორი მეგულება საქართველოში — „ვეფხისტყაოსანი“ და „დედაენა“.

იაკობ გოგებაშვილს თავის „დედაენაში“ ერთი პატარა საოცარი მოთხრობა აქვს — „იავნანამ რა ჰქმნა?“, მაგრამ იცის კი იაკობმა, რა ჰქმნა მისმა „დედაენამ“? „დედაენამ“ შვა: „ნაკადული“, „მნათობი“, „ცისკარი“, „დროშა“, „პიონერი“, „დილა“, „მართვე“, „ნობათი“, „საუნჯე“, „განთიადი“, „რიწა“, „ლიახვი“, „ჭოროხი“, „ხელოვნება“, და რომელი ერთი ჩამოეთვალო, იგი გამრავლდა საქართველოში, ვითარცა ნაგრამი და ნათესავი ნოესი წარღვნის შემდეგ.

აუწონელი და ფასდაუღებელი განძი დევს „დედაენაში“ — ამ პატარა წიგნში, მაგრამ გასაოცარი ეს კი არ არის, გასაოცარი ის გახლავთ, რომ ამ საგანძურს, წინააღმდეგ მსოფლიოში არსებული ყველა კანონისა, მსოფლიოში ყველაზე უმარტივესი, ყველასათვის ხელმისაწვდომი, სულ ორი ხმოვნისაგან შემდგარი და ჩამოსხმული ულამაზესი ოქროს გასაღები ადევს — ია.

ამ გასაღებით ყველას შეუძლია ისარგებლოს, გახსნას ეს დიდებული სკივრი და მიისაკუთროს თვალ-მარგალიტი, რომელიც შიგ აწყვია. ამით ჩვენს „დედაენას“ არაფერი დააკლდება, რადგან ეს სიკეთე უღვევია შიგ.

აკი წერია კიდევაც თავფურცელზე:

აი — ია...

მობრძანდით, აიღეთ, გახსენით ეს სიბრძნის საღარო და იგი თქვენია.

მსოფლიოში სახელგანთქმულმა შერპმა თენსინგ ნორგემ ადამიანთაგან პირველმა ევერესტზე ფეხი რომ შედგა, არც „ვაშა“ უყვირია, არც „მე ვარ და ჩემი ნაბადიო“ და არც როკვას მოჰყოლია გამარჯვებულ და აღტაცებულ სპორტსმენთა მსგავსად.

მან მუხლი მოიყარა მწვერვალის წინაშე, დამსკლარი ტუჩებით ეამბორა მის მარადიულ ჭაღარას და უთხრა:

„გმადლობთ, ჯომოლუნგმა, რომ ამომიშვი!“

ჩემი აზრით, ყველა ქართველი მოვალეა თენსინგ ნორგის მსგავსად, მუხლი მოიყაროს „დედაენის“ წინაშე და ხმამაღლა დალდოს:

— გმადლობთ, „დედაენავ“!

